



1 KONINGEN

1 en 2 Koningen Inleiding

De opbouw van Koningen, de ondergang van
Israël en Juda en de rol van de profeten.

GELEZEN UIT

Herziene Statenvertaling

BELUISTER OF BEKIJK

versvoorvers.org/1-koningen/1-en-2-koningen-inleiding

BELUISTER OF BEKIJK

Inhoud

1	Ontstaan en tijdsperiode van de boeken Koningen	3 min	4
2	De splitsing en ondergang van Israël en Juda	2 min	5
3	De eerste en tweede tempelperiode	3 min	6
4	De parallellen tussen Koningen en Kronieken	2 min	7
5	Wat Kronieken toevoegt over de koningen	4 min	8
6	Manasses bekering en herstel	2 min	10
7	Verbondstrouw bepaalt Israëls lot	2 min	11
8	Jeremia als mogelijke schrijver	2 min	12
9	De historische bronnen van Koningen	2 min	13
10	De hoofdindeling en de twee koninkrijken	4 min	14
11	De centrale plaats van Elia en Elisa	2 min	15
12	Andere profeten en hun taak in Israël	4 min	16
13	Salomo wordt koning en ontvangt wijsheid	3 min	18
14	Salomo's bouwprojecten en afval	2 min	20

15	De rijksscheuring en opkomst van afgoderij	3 min	21
16	Elia en Elisa in het verdeelde koninkrijk	2 min	22
17	Jehu's zuivering en de val van Israël	2 min	23
18	Juda's hervormingen en ondergang	3 min	24
	Om verder te lezen		25

1

Ontstaan en tijdspanne van de boeken Koningen

We gaan een inleiding geven op het boek 1 Koningen, en eigenlijk ook op 2 Koningen. Want zoals we eerder al zeiden toen we het over Samuel hadden, waren de twee boeken Samuel oorspronkelijk één boek, en waren de twee boeken Koningen oorspronkelijk één boek. De twee boeken Kronieken waren trouwens ook oorspronkelijk één boek. Dat we van elk van deze boeken twee delen hebben, danken we grotendeels aan de vertalers van de Septuaginta. De Hebreeuwse Bijbel had oorspronkelijk maar één boek dat wij nu de boeken Samuel noemen, één boek dat wij de boeken Koningen noemen en één boek dat wij de boeken Kronieken noemen.

Die werden in de Septuaginta opgesplitst in wat zij de Boeken van de Koninkrijken noemden. Dat wil zeggen, 1 en 2 Samuel werden het eerste en tweede Boek van de Koninkrijken genoemd, en 1 en 2 Koningen werden het derde en vierde Boek van de Koninkrijken genoemd. Ze deelden die voornamelijk om praktische redenen in tweeën. De Hebreeuwse tekst had geen klinkers, dus namen de woorden niet zoveel ruimte in als de Griekse tekst, want de Griekse tekst had wel klinkers. De woorden waren langer en namen meer ruimte in, dus moesten ze die in kleinere boeken opsplitsen.

We kunnen spreken over de boeken Koningen of over het boek Koningen. We hebben het eigenlijk over één document dat door één persoon is geschreven, en niet over twee boeken. Maar de boeken Koningen bestrijken de hele periode vanaf de dood van David aan het begin van 1 Koningen tot de dood van de natie aan het einde van 2 Koningen. David was de luisterrijkste koning in de geschiedenis van Israël, en vanaf zijn dood begon alles dus achteruit te gaan. Niet snel, want onder de regering van Salomo bleef nog veel van de luister uit Davids tijd behouden.

Toen David stierf, liet hij Israël waarschijnlijk zo rijk achter als het ooit in zijn geschiedenis is geweest. Toen Salomo niet langer aan de macht was, had hij de natie sterk verarmd. Hij bouwde een aantal prachtige gebouwen en had een luisterrijk rijk dat er mooi uitzag, maar dat had hij tegen hoge kosten en met veel slavenarbeid enzovoort tot stand gebracht. Veel mensen stonden er economisch slecht voor. Toen Salomo zelf dus stierf en zijn koninkrijk aan zijn zoon Rehabeam naliet, klaagde het volk bij Rehabeam over de onderdrukkende aard van Salomo's belastingheffing en openbare werken. Ze zeiden:

Uw vader heeft ons juk hard gemaakt; maakt u het harde dienstwerk voor uw vader en zijn zware juk, dat hij ons heeft opgelegd nu lichter, dan zullen wij u dienen.

1 KONINGEN 12:4

2

De splitsing en ondergang van Israël en Juda

Doordat Rehabeam niet aan het verzoek van het volk tegemoetkwam, brak er een opstand uit en werd het koninkrijk in tweeën verdeeld. Vanaf dat moment vertellen de boeken Koningen ons in wezen de parallelle geschiedenissen van twee verschillende koninkrijken, één in het noorden en één in het zuiden. Het noordelijke heette Israël; het zuidelijke heette Juda.

De dood van de natie voltrok zich in fasen. We zouden de verdeling van het koninkrijk in tweeën een onderdeel van zijn verval kunnen noemen, en dat gebeurde in de tijd van Rehabeam. Veel later viel het noordelijke koninkrijk in handen van de Assyriërs, in 721 of 722 voor Christus. Dat was het einde van het noordelijke koninkrijk, en het enige wat overbleef was het koninkrijk Juda in het zuiden. Dat bleef nog 135 jaar bestaan, tot 586 voor Christus, en toen werd het in ballingschap naar Babylon weggevoerd. Dat was in wezen het einde van de natie.

Natuurlijk keerde Juda later uit Babylon terug, maar niet in zijn geheel. Alleen een overblijfsel keerde terug. Ze herbouwden wel de tempel en ze herbouwden allerlei dingen, maar dat maakt geen deel uit van de boeken Koningen. De boeken Koningen brengen ons slechts tot het moment waarop Juda in ballingschap ging. Aan het einde van dit document, 2 Koningen, is de natie dus gesplitst en is elk afzonderlijk deel van de natie in handen van buitenlandse machten gevallen.

3

De eerste en tweede tempelperiode

Het verslag begint eigenlijk met Salomo's regering en zijn bouw van de tempel, en 2 Koningen eindigt met de verbranding en verwoesting van de tempel. In zekere zin vormen de boeken Koningen de geschiedenis van de tempelperiode, de periode van de eerste tempel. Er zijn 47 hoofdstukken, en gedurende het grootste deel daarvan staat de tempel er. Vroeg in het boek, rond hoofdstuk 5 van 1 Koningen, treft Salomo voorbereidingen om de tempel te bouwen, en vervolgens bouwt hij die in de hoofdstukken 6 tot en met 8. Daarna staat de tempel er en neemt die een centrale plaats in het leven van Juda in, en ook een groot deel van de tijd in dat van Israël, in ieder geval een deel van de tijd. Hij staat er tot zijn verwoesting in 586.

Deze 47 hoofdstukken bestrijken grotendeels een tijd waarin de tempel er stond en een centrale plaats in het Joodse leven innam. Dat noemen we de periode van de eerste tempel. Later, na de Babylonische ballingschap, in een periode waarover we zullen lezen in de latere boeken Ezra en Nehemia, werd de tempel herbouwd door Zerubbabel en door het overblijfsel van de Joden dat met hem uit Babylon terugkwam. Die bleef staan tot het jaar 70 na Christus, toen ook die werd verwoest.

Er zijn twee tempels geweest, en we noemen de periode van de tempel van Zerubbabel en de latere verfraaiing daarvan door Herodes soms de Tweede Tempelperiode. Soms zeggen geleerden dat het jodendom in de Tweede Tempelperiode andere kenmerken had, andere vormen van aanbidding enzovoort, dan in de Eerste Tempelperiode of in de tijd vóór de tempel, in het jodendom met de tabernakel. Het jodendom veranderde in deze verschillende perioden. Zelfs met de tempel werden er veranderingen ingevoerd ten opzichte van hoe het in de tabernakel was geweest. Maar kennelijk had

God daar geen bezwaar tegen. In het boek Kronieken wordt ons zelfs verteld dat David de plannen voor deze tempel door de Geest had ontvangen, door inspiratie. Dus net zoals Mozes een visioen had gezien, een model voor de tabernakel, toen hij op de berg Sinaï was, ontving David kennelijk goddelijke openbaring voor het ontwerp van de tempel. Dat gaf hij vervolgens door aan zijn zoon Salomo. We weten niet in hoeverre Salomo dat heeft gevolgd. Hij lijkt het vrij nauwkeurig te hebben gevolgd, al liet hij wel architecten en werklieden uit Fenicië komen om een zekere rol te spelen, waarschijnlijk bij het ontwerp, en zeker bij de bouw.

4

De parallellen tussen Koningen en Kronieken

Zoals we hebben gezien, liep het boek 1 Kronieken grotendeels parallel met de boeken Samuel. Zo loopt het boek 2 Kronieken voor het grootste deel parallel met de boeken Koningen. Niet helemaal precies, maar ik heb zo ongeveer alle parallele gedeelten tussen Koningen en Kronieken aangegeven, en je kunt zien dat de eerste paar hoofdstukken van Koningen hun parallel hebben in 1 Kronieken. De parallellen zijn niet exact. De scheiding tussen Samuel en Koningen komt niet helemaal precies overeen met de scheiding tussen de twee boeken Kronieken. Maar de twee boeken Kronieken zijn natuurlijk ook enigszins kunstmatig van elkaar gescheiden. Het is niet zo dat 1 Kronieken afzonderlijk van 2 Kronieken is geschreven om parallel te lopen met verschillende boeken. Kronieken was één geheel, dus de verdeling ervan is een beetje willekeurig. Maar zoals het nu eenmaal verdeeld is, heeft het grootste deel van Koningen zijn parallel in 2 Kronieken.

We zullen nog meer over Kronieken zeggen. We hebben op een ander moment eigenlijk al een inleiding op de boeken Kronieken gehad. Maar terwijl we de boeken Koningen doornemen, zullen we proberen het aanvullende materiaal erbij te betrekken dat Kronieken ons over dezelfde periode geeft. In 2 Kronieken ontbreken belangrijke dingen die wel in de boeken Koningen staan. En Kronieken bevat aanvullingen die de boeken Koningen weglaten. Ik heb geen volledige lijst gegeven van

wat er ontbreekt. Wel heb ik een belangrijke weglating genoemd: de bedieningen van Elia en Elisa. Die ontbreken in Kronieken, terwijl ze in Koningen een heel prominente plaats innemen.

De bedieningen van Elia en Elisa nemen in de boeken Koningen een heel belangrijke plaats in. Waarschijnlijk, zou ik zeggen, beslaat de periode van de bedieningen van Elia en Elisa meer dan een derde van de hoofdstukken van 1 en 2 Koningen. Twee hoofdpersonen in de boeken Koningen, die in de boeken Kronieken helemaal ontbreken. Maar wat betreft aanvullingen die Kronieken bevat en die niet in de boeken Koningen staan, zijn er een paar belangrijke dingen. Ik heb er verschillende opgesomd, en we zullen die bekijken terwijl we Koningen doornemen. Op de juiste plaats zullen we deze gedeelten in Kronieken openslaan en de informatie daarmee aanvullen.

5

Wat Kronieken toevoegt over de koningen

Wat vooral interessant is, is dat 1 Kronieken, waar het parallel liep met de boeken Samuel, sommige pijnlijke dingen over David wegliet. Het liet bijvoorbeeld de zonde met Bathseba weg. Kronieken nam die niet op. Maar Kronieken nam wel enkele pijnlijke dingen over de goede koningen op. Het boek Koningen noemt de goede koningen zonder in detail in te gaan op de dingen die ze verkeerd doen.

Asa was bijvoorbeeld in wezen een goede koning van Juda. Hij zette een profeet in de gevangenis omdat die hem terechtwees. De profeet Hanani wees hem terecht vanwege de compromissen die hij sloot, en hij zette de profeet in de gevangenis, in 2 Kronieken hoofdstuk 16, vers 7 tot en met 10. Hoewel Asa een goede koning was, werd hij ook door God getroffen, of door God vervloekt, omdat hij voor een kwaal aan zijn voeten niet de HEERE zocht, maar artsen raadpleegde, in hoofdstuk 16, vers 12. Kronieken vermeldt dat, maar Koningen niet. Koningen vermeldt wel dat hij een kwaal aan zijn voeten had, maar het vermeldt niet dat hij de hulp van artsen zocht in plaats van Gods hulp.

Er staan in Kronieken een paar goede dingen over Josafat die niet in de boeken Koningen staan. Josafat was een goede koning, en dat weten we uit het boek Koningen. Maar er staat een wat uitvoeriger beschrijving van Josafats hervormingen, en ook van een belangrijke oorlog waarin Josafat zich tot de HEERE wendde toen hij door Moabitische en Ammonitische invallers werd overrompeld. Dat was de oorlog waarin God hem opdroeg de zangers en de muzikanten voor de troepen uit te sturen. Dus de muzikanten zongen en aanbaden God op het slagveld, en God zette de vijanden tegen elkaar op, en de vijanden doodden elkaar. Het was als een bovennatuurlijke overwinning. Dat staat alleen in 2 Kronieken, niet in Koningen. Dat staat in 2 Kronieken hoofdstuk 20.

Er staat in 2 Kronieken een heel vreemd en moeilijk te verklaren detail dat niet in Koningen staat. Het staat in hoofdstuk 21, vers 11 tot en met 19. Het gaat om een brief van de profeet Elia die bij een koning aankwam, lang nadat Elia de aarde had verlaten. Elia was jaren voordat deze brief volgens de tekst werd verstuurd, opgenomen in de hemel. Geleerden hebben zich hier dus erg het hoofd over gebroken. Sommigen denken dat het een anachronisme is. Sommigen denken dat het verzonnen is. Sommigen denken dat Elia werkelijk een brief uit de hemel heeft gestuurd. Volgens mij geloven de rabbijnen dat. Elia was naar de hemel gegaan en had een brief naar beneden gestuurd, naar de koning. Sommigen denken dat hij de brief tijdens zijn leven profetisch had geschreven, om die te laten bezorgen aan een koning die nog niet geboren was. Een andere mogelijkheid is, denk ik, al is die misschien vergezocht, dat het om een andere Elia gaat. Maar er staat dus dit ene detail in 2 Kronieken dat niet in Koningen te vinden is, waarin de profeet Elia een brief aan koning Joram stuurt.

Joas nu, die een veelbelovende jonge koning was, werd uiteindelijk helaas afvallig en vermoordde zijn neef Zacharia, de zoon van Jojada. Dat werd niet in Koningen vermeld, maar wordt wel door Jezus genoemd. Toen Jezus sprak over Zacharia die tussen de tempel en het altaar was gedood, ging het om deze Zacharia, die was gedood door zijn neef, koning Joas, die eerder een goede koning was geweest.

Ook Uzzia was een goede koning. In Koningen wordt het niet vermeld, maar in Kronieken hoofdstuk 26 wel, dat Uzzia melaats werd omdat hij in strijd met de wet reukwerk probeerde te branden. Zo kwam hij onder het oordeel van God.

Hizkia was een goede koning. In hoofdstuk 29 en 30 van 2 Kronieken krijgen we bijzonderheden over zijn hervormingen, zijn herstel van de tempel en een uitvoerige viering van het Pascha, die in Koningen worden weggelaten. Dat staat wel in 2 Kronieken.

6

Manasses bekering en herstel

Misschien is een van de interessantste dingen die Kronieken vermeldt en die in Koningen worden weggelaten, een detail over de latere jaren van de regering van Manasse. Want Manasse was een goddeloze koning. Volgens het boek Koningen was Manasse zelfs de slechtste koning ooit. Door de goddeloosheid van Manasse kwam het volk onder het oordeel en werd het naar Babel weggevoerd, ook al waren latere koningen niet zo slecht als hij. Vooral Josia was een goede koning, en hij kwam na hem. De Bijbel zegt dat God blij was met de hervormingen van Josia, maar niet blij genoeg om het oordeel tegen te houden dat vanwege de eerdere goddeloosheid van Manasse zou komen.

Manasse is dus een heel goddeloze koning, zoals de boeken Koningen ons vertellen. Maar Kronieken vertelt ons dat hij in gevangenschap werd weggevoerd. In gevangenschap vernederde hij zich, bekeerde hij zich tot God en veranderde hij. Nu vertelt Koningen ons niets over deze bekering en dit herstel van Manasse. Koningen geeft ons alleen het verhaal over zijn goddeloosheid, omdat die zo bepalend was voor de ondergang van het volk.

Maar Manasse had eerder in zijn leven daadwerkelijk zijn zonen voor Molech laten verbranden. Toen hij in gevangenschap was weggevoerd, zich had bekeerd en vernederd, en God hem had vrijgelaten, voerde hij vervolgens hervormingen door. Hij probeerde de aanbidding van Molech af te breken en uit te bannen, enzovoort. Hij probeerde zijn slechte daden goed te maken. Dat is iets wat hoofdstuk 33 van 2 Kronieken, vers 10 tot en met 17, voor ons vastlegt, maar Koningen niet.

Er zijn nog andere dingen. Ik heb niet alles op de lijst genoemd. Er staan meer dingen op je lijst. Maar dit zijn dingen waarvan ik het altijd wel interessant heb gevonden dat ze in Kronieken staan, terwijl Koningen ze weglaat. Er zijn ook andere interessante dingen, en zelfs de lijst die ik je heb gegeven, is niet volledig. Er zijn heel wat kleinere details die Kronieken vermeldt en die niet in Koningen te vinden zijn, maar dit zijn enkele van de grotere onderwerpen.

7

Verbondstrouw bepaalt Israëls lot

Wat is het doel van het schrijven van de boeken Koningen? Waarom begint iemand aan zo'n project? Volgens mij lijkt het erop dat het boek Koningen is geschreven om duidelijk te maken dat het nationale wel en wee van Israël rechtstreeks verbonden is met hun trouw aan het verbond en het nakomen daarvan, of het ontbreken daarvan.

Het volk Israël ontstond toen God een verbond sloot met de slaven die uit Egypte waren geleid. Zij stemden ermee in Hem trouw te zijn, en Hij stemde ermee in hun trouw te zijn. Hoewel zij in de tijd van David en Salomo zeer grote volken werden, die op eigen kracht met ieder ander volk om hen heen konden wedijveren om macht en rijkdom en dat alles, bleven ze toch kwetsbaar voor Gods voorzienigheid als ze Hem ontrouw zouden worden.

Daarom was het wel en wee van het volk Israël, meer nog dan dat van enig ander volk, rechtstreeks verbonden met de vraag of ze Gods verbond hielden of niet. De les van het boek is dat God hen, naarmate ze het verbond verbraken, steeds verder deed achteruitgaan, totdat hun volk ten onder ging. Het boek laat zien hoe God heersers doet opkomen, heersers oordeelt en hen ten val brengt.

Een van de dingen die in het boek Koningen een belangrijke plaats innemen, zoals ik al heb genoemd, is het werk van profeten, vooral van Elia en Elisa. Je krijgt uit Koningen eigenlijk zelfs de indruk dat de rol van Elia en Elisa belangrijker was voor de veiligheid van het volk dan alles wat de koningen zelf deden. Want Elia en Elisa worden allebei de

strijdwagens van Israël genoemd, waarmee de verdediging, de kracht van Israël wordt bedoeld. Elisa noemt Elia zo, en Elisa zelf wordt later door de koning zo genoemd wanneer hij op zijn sterfbed ligt.

Het lijkt er dus op dat de profeten een grotere rol spelen in het wel en wee van het land dan de koningen. Want de profeten zijn er om de koningen weer tot trouw aan het verbond te brengen wanneer de koningen afdwalen, zoals ze doorgaans doen. En dat doen ze het grootste deel van de tijd.

8

Jeremia als mogelijke schrijver

Wie heeft de boeken Koningen nu geschreven? Er is een Joodse overlevering dat Jeremia dat heeft gedaan, en dat lijkt waarschijnlijk de beste theorie. Natuurlijk zijn de geleerden het er niet unaniem over eens dat Jeremia ze heeft geschreven. Geleerden zijn het nergens unaniem over eens, maar de Joodse overlevering klinkt wel aannemelijk. Om te beginnen leefde hij in de juiste tijd. De schrijver leefde lang genoeg om de val van Jeruzalem in 586 voor Christus mee te maken, maar blijkbaar niet lang genoeg om de terugkeer van de ballingen mee te maken. Dit is dus ergens na de val geschreven, maar niet na de terugkeer van de ballingen. Jeremia leefde tijdens het verval en de val van Jeruzalem, en hij leefde daarna nog een tijdje. Hij leefde dus in de juiste tijd om dit geschreven te kunnen hebben.

Er staan enkele bijna identieke, parallelle verslagen in Jeremia en in Koningen, met name in 2 Koningen 24:18 tot en met 25:30. Die komen bijna woordelijk overeen met Jeremia hoofdstuk 52, de verzen 1 tot en met 34. Met andere woorden, het lijkt erop dat een van de schrijvers materiaal rechtstreeks uit het boek van de ander heeft overgenomen. Het zou zelfs dezelfde schrijver geweest kunnen zijn. Sommigen hebben gedacht dat, als Jeremia het niet heeft geschreven, misschien een van zijn eigen leerlingen dat heeft gedaan. Die zou dan Jeremia's schriftelijke verslagen, zijn opgeschreven profetieën, als een deel van zijn bronnen hebben gebruikt en gewoon een passage uit het boek Jeremia in 2 Koningen hebben overgenomen. Maar je kunt net zo goed opperen dat Jeremia dat zelf heeft gedaan.

9

De historische bronnen van Koningen

De schrijver beschikte echter ook over andere bronnen van historische informatie. Natuurlijk zou geen enkele schrijver lang genoeg hebben geleefd om al deze gebeurtenissen mee te maken, want de gebeurtenissen beslaan honderden jaren. Daarom had hij historische verslagen nodig om de verhalen te kunnen vertellen van koningen die vóór zijn eigen tijd leefden. De schrijver noemt nog drie andere historische bronnen. Slechts één keer noemt hij een boek dat het boek van de handelingen van Salomo heet. Dat noemt hij in 1 Koningen 11:41. Maar er wordt vaak verwezen naar een paar andere boeken. Het ene heet het boek van de kronieken van de koningen van Juda, en het andere het boek van de kronieken van de koningen van Israël. Dit is natuurlijk nadat het koninkrijk verdeeld was.

Naar elk van deze boeken wordt zeventien keer verwezen: zeventien verwijzingen naar het boek van de kronieken van de koningen van Juda en zeventien naar het boek van de kronieken van de koningen van Israël. Meestal gebeurt dat wanneer het verhaal over een bepaalde koning wordt afgerond. Bij de afsluiting van zijn verhaal staat er dan:

En de rest van wat koning die-en-die heeft gedaan, staat dat niet in het boek met de kronieken van de koningen van Juda?

Of van Israël, als het om een Israëlitische koning gaat. We zien dat deze boeken voor de schrijver beschikbaar waren, blijkbaar als bronnen, of in elk geval als documenten die zijn verslag bevestigden. Maar wij hebben ze tegenwoordig niet meer.

Het boek van de handelingen van Salomo en de twee boeken van de kronieken van de koningen van Juda en van Israël zijn niet de boeken die wij onder de naam Kronieken hebben. We hebben geen overgeleverde handschriften van deze oude boeken die de schrijver van Koningen heeft geraadpleegd of waarnaar hij heeft verwezen.

10

De hoofdindeling en de twee koninkrijken

De scheiding tussen 1 en 2 Koningen is enigszins kunstmatig. Die is enigszins mechanisch. Maar het boek 1 Koningen blijkt precies in twee helften verdeeld te zijn: elf hoofdstukken in de eerste helft, elf hoofdstukken in de tweede helft, en bijna evenveel bladzijden in elke helft. Hoewel hoofdstukken langer of korter kunnen zijn dan andere hoofdstukken, afhankelijk van hoe ze zijn ingedeeld, beslaan de elf hoofdstukken aan het begin van 1 Koningen bijna evenveel bladzijden als de elf hoofdstukken aan het einde. Het is een natuurlijke indeling.

De eerste elf hoofdstukken van 1 Koningen gaan over de regering van Salomo. Aan het begin wordt hij als koning aangesteld en wordt zijn koningschap gevestigd. Aan het einde sterft hij, aan het einde van hoofdstuk 11. Hij is de laatste koning die zijn hele leven over een verenigd koninkrijk Israël regeert, want zijn zoon regeerde nog maar kort toen het koninkrijk werd verdeeld. Dus alleen Saul, David en Salomo hadden werkelijk het voorrecht om tot hun dood over het hele koninkrijk Israël te regeren. Daarna werd het koninkrijk verdeeld.

De eerste elf hoofdstukken gaan over de regering van Salomo, en daarin neemt de bouw van de tempel die hij liet bouwen een vrij grote plaats in. Daarover worden veel bijzonderheden gegeven. De tweede helft, de laatste elf hoofdstukken, hoofdstuk 12 tot en met 22, gaat natuurlijk over de tijd nadat het koninkrijk verdeeld was. Net als het grootste deel van 2 Koningen beschrijft dit gedeelte de parallelle geschiedenissen van twee verschillende koninkrijken, waarbij het steeds heen en weer gaat van het ene naar het andere.

De belangrijkste scheiding in het boek 2 Koningen ligt vrij laat in het boek. Het eerste gedeelte bestaat uit hoofdstuk 1 tot en met 17, waarin in wezen de parallelle geschiedenissen van het noordelijke en het zuidelijke koninkrijk worden voortgezet. De eerste zestien hoofdstukken zijn dus gewoon een voortzetting van 1 Koningen. Ze bevatten hetzelfde soort materiaal als je vindt in 1 Koningen hoofdstuk 12 tot en met 22: die parallelle geschiedenissen van deze twee koninkrijken. Maar na hoofdstuk 17

vind je dat niet meer in 2 Koningen, want in hoofdstuk 17 wordt het noordelijke koninkrijk vernietigd en bestaat het niet meer. De rest van het boek gaat daarom over het lot van Juda, het laatste overgebleven deel van het koninkrijk.

De totale geschiedenis van het noordelijke koninkrijk duurde tweehonderdvierenvijftig jaar. In die tijd hadden ze negentien koningen, niet één goede. Alle koningen van Israël in het noorden waren slechte koningen. Ze kregen nooit één goede. Dat was over een periode van tweehonderdvierenvijftig jaar. Nadat het noordelijke koninkrijk was gevallen, bleef het zuidelijke koninkrijk nog honderdvijfendertig jaar bestaan. Ze hadden in totaal twintig koningen. Zoals je kunt zien, betekent dat dat de koningen van Juda gemiddeld langer regeerden dan de koningen van Israël. Dat komt gedeeltelijk doordat de koningen van Israël zo goddeloos waren dat ze vaak bij bloedige moordaanslagen en staatsgrepen en dergelijke werden uitgeschakeld. Maar dat gebeurde in het zuiden ook wel enigszins.

Van de koningen in het zuiden waren de meesten ook slecht, maar er waren een paar goede. Er zijn enkele verfrissende verhalen over koningen als Uzzia, Hizkia, Josia en Josafat. Er waren een paar koningen die echt heel, heel goede koningen waren. Maar interessant genoeg werd er over hen allemaal vóór het einde van hun verhaal iets negatiefs opgetekend. Zelfs over Hizkia en Josia, die de allerbeste koningen lijken te zijn geweest die Juda heeft gehad, wordt over ieder van hen aan het einde van zijn leven iets negatiefs vermeld. Dat is verdrietig. Maar in een tijd waarin bijna iedereen goddeloos was, was het uitzonderlijk dat zij zo goed waren als ze waren, en dat is verfrissend.

11

De centrale plaats van Elia en Elisa

We hebben dus negentien slechte koningen in het noorden en twintig koningen, grotendeels slechte, in het zuiden. Daarom kan het wat deprimerend zijn. De aanwezigheid van de profeten Elia en Elisa maakt het verhaal volgens mij aangenamer. Ik zou zeggen dat het boek Koningen een bijzonder prominente plaats aan profeten geeft. In 1 Koningen kijken we voornamelijk naar Elia. Hij is de

voornaamste profeet. In het tweede hoofdstuk van 2 Koningen wordt hij opgenomen in de hemel, en zijn dienaar Elisa volgt hem op in zijn bediening. Dus 2 Koningen gaat voornamelijk over Elisa.

Samen beslaan de bedieningen van deze twee mannen ongeveer twintig hoofdstukken. Van de zevenenveertig hoofdstukken van het boek gaat twee vijfde van het verslag in Koningen over het leven van deze twee mannen. Als je bedenkt dat die periode bijna vierhonderd jaar omvat, dan wijst het feit dat twee vijfde ervan aan de levensduur van twee mannen wordt besteed op het naar verhouding grote belang van die twee mannen. Het waren zeer belangrijke profeten, qua betekenis een beetje zoals Mozes. Niet helemaal, maar Mozes en de profeten, of de Wet en de Profeten, waren voor de Joden daarna altijd zo belangrijk dat er van de Messias werd gezegd dat Hij als een tweede Mozes zou zijn. De voorloper van de Messias zou als een tweede Elia zijn.

Het waren Mozes en Elia die in de Evangeliën met Jezus op de berg van de verheerlijking verschenen. Elia stond in het denken van Israël duidelijk op een bepaalde manier in aanzien, vergelijkbaar met Mozes. Wel anders, want hoewel Mozes zeker een godsdienstige grondlegger was, was hij ook een politieke grondlegger van het volk, een militaire bevrijder en stichter van een politieke natie en een wetgever. Elia was uitsluitend een profeet. Maar hij was een belangrijke profeet.

Het is interessant dat Elia geen schrijvende profeet was. Want mannen als Jeremia en Jesaja en Ezechiël en Amos en Hosea, die mannen die boeken schreven, worden blijkbaar, althans in de boeken Koningen, niet als even belangrijk behandeld als Elia en Elisa. Toch hebben Elia en Elisa, voor zover wij weten, geen boeken geschreven.

12

Andere profeten en hun taak in Israël

Naast deze twee profeten zijn er behoorlijk wat andere profeten, bij naam genoemd en niet bij naam genoemd, in de boeken van 1 Koningen. Er is de profeet Ahia. Er is een profeet die Jehu heet. Er is een profeet die Micha heet. Dan worden Jona en Jesaja in het boek als personen genoemd, en wij kennen hen omdat ze schrijvende profeten waren. Van alle profeten die in de boeken Koningen worden genoemd, waren alleen

Jona en Jesaja schrijvende profeten. Verder zijn er verspreid door het verhaal nog vier andere profeten die niet bij naam worden genoemd. Ze zijn anoniem. Er is een profetes, een vrouwelijke profeet die Hulda heet.

Daarnaast zijn er honderd profeten in het noordelijke koninkrijk die door een man die Obadja heet voor koningin Izebel worden verborgen, omdat zij bezig is geweest de profeten af te slachten. Er zijn blijkbaar veel profeten geweest, als ze ze bijna allemaal heeft gedood, maar honderd van hen werden in een grot in veiligheid gebracht en daar verborgen gehouden. In Bethel, Jericho en Gilgal vinden we groepen profeten, profetenzonen zoals ze worden genoemd.

Deze profeten zijn dus nadrukkelijk zichtbaar in Israël. Ze waren heel belangrijk, want als je de politieke geschiedenis van vrijwel welk land dan ook leest, zul je lezen over de mensen die politieke ambten bekleedden. Daar lees je hier ook over. Maar de mensen die in deze verhalen de politieke ambten bekleedden, lijken voor het merendeel op moreel gebied nogal domme mensen te zijn geweest, en soms waren ze ook dom in hun bestuur. Ze komen in elk geval op ons dom over. Misschien waren ze sluw. Misschien waren ze als heersers in sommige gevallen zelfs efficiënt. Maar op moreel gebied lijken ze heel dom te zijn. Het waren de profeten die er waren om terecht te wijzen en te corrigeren, en om te proberen het volk te redden van de schade die door de dwaze keuzes van de koningen werd aangericht.

Dus door het hele boek Koningen heen zullen we veel aandacht besteden aan profeten. Dat maakt het eerlijk gezegd heel interessant, veel en veel interessanter dan alleen maar een politieke geschiedenis. Je ziet hoe Gods Woord tot deze koningen komt en hun daden beoordeelt, en hen daarvoor prijst of terechtwijst. Alleen al om te zien hoe God door profeten met een volk omgaat, zou het in zekere zin zo geweldig zijn om in een land te wonen waar dat gebeurde. Hoewel de reden dat God profeten stuurde, helaas misschien juist was dat het volk zulke slechte heersers had. Misschien is het niet zo goed om een volk te hebben dat profeten nodig heeft die de heersers voortdurend moeten zeggen dat ze een andere weg moeten inslaan. Maar het zou geweldig zijn om een volk te hebben waarvan de heersers God daadwerkelijk via profeten konden raadplegen en altijd het juiste konden doen, als ze dat wilden. Ik

weet niet zeker of we heersers zouden krijgen die dat echt wilden. Maar als je er een paar kreeg zoals Hizkia, dan is het beslist wenselijk dat het woord van de Heere beschikbaar is.

Denk aan wat er geschreven staat over Samuels jeugd, voordat het woord van de Heere tot hem kwam:

En de jonge Samuel diende de HEERE onder toezicht van Eli. Het woord van de HEERE was schaars in die dagen; er kwam geen visioen openbaar.

1 SAMUEL 3:1

Samuel was de eerste van deze orde van profeten. Hij stichtte ook in verschillende steden een orde van profeten, die het gezelschap van profeten of de zonen van de profeten werden genoemd. Dat zijn degenen die we in de boeken Koningen in Gilgal, Jericho en Bethel aantreffen. Al gaat het daar om een latere generatie binnen dezelfde instelling, generaties na de tijd van Samuel. Maar Samuel heeft blijkbaar een orde van profeten gesticht. Die gaf niet alleen leiding aan het volk, maar leverde uiteindelijk ook de boeken op die wij het Oude Testament noemen. Want de boeken van het Oude Testament zijn bijna allemaal door profeten geschreven. Ze zijn dus heel belangrijk in de geschiedenis van het volk en ook in ons eigen geestelijke leven.

13

Salomo wordt koning en ontvangt wijsheid

Nu kunnen we kijken naar een overzicht van de twee boeken Koningen. Ik heb gezegd dat de eerste elf hoofdstukken van 1 Koningen over de regering van Salomo gaan. In de hoofdstukken 1 tot en met 4 van dat gedeelte zien we hoe Salomo als heerser wordt gevestigd. Aan het begin van het boek 1 Koningen leeft David nog, maar hij is ziekelijk en stervende. Hij is oud. Zijn gezondheid heeft hem in de steek gelaten. Hij is pas zeventig, maar hij lijkt voortijdig oud te zijn geworden, want zijn lichaam kan geen warmte meer opwekken. Hij heeft het altijd koud. Blijkbaar heeft hij de tering of zoiets.

Het begint dus met hoe er een vrouw werd gezocht om daadwerkelijk zijn bed voor hem warm te houden. Hoewel hij een man was met veel vrouwen en volop seksueel verlangen, had hij geen seksuele omgang met deze vrouw. Ze was uitgekozen omdat ze de mooiste vrouw was die ze in het koninkrijk konden vinden, een jonge maagd. Ze bleef maagd gedurende de hele tijd dat ze bij hem in bed lag om het voor hem warm te houden.

Maar de reden dat het zo begint, is dat zij later een rol gaat spelen wanneer Adonia, op dat moment Davids oudste nog levende zoon, zichzelf na Davids dood koning wil maken. Hij probeerde het al vóór Davids dood. Blijkbaar probeerde hij het opnieuw nadat David was gestorven. Hij probeerde dat te doen door deze vrouw, Abisag, tot vrouw te krijgen. Zoals we hebben opgemerkt toen we Samuel behandelden, werd het natuurlijk als vanzelfsprekend beschouwd dat de man die de vrouwen van de vorige koning had, als de opvolger werd gezien. Het was dus een politieke zet van hem.

Helemaal aan het begin van het boek maken we in verband met David kennis met Abisag. Daarna probeert Adonia zichzelf koning te maken. Dat loopt voor hem niet goed af. In plaats daarvan wordt Salomo koning. Vervolgens zegt David op zijn sterfbed tegen Salomo dat hij een paar zaken moet rechtzetten die David onafgehandeld heeft gelaten. Er zijn een paar slechte mensen die gestraft hadden moeten worden, en hij laat het aan Salomo over om dat voor hem af te handelen. Dat doet Salomo dus. Uiteindelijk wordt Salomo's koningschap gevestigd.

In hoofdstuk 4 lezen we hoe welvarend zijn koninkrijk was, hoe uitgestrekt zijn koninkrijk was en hoe wijs hij was. Het is natuurlijk ook in deze eerste hoofdstukken dat God tegen hem zegt dat hij mag vragen wat hij maar wil en dat God het hem zal geven. Hij vroeg om wijsheid. Dus gaf God hem meer wijsheid dan enige andere man in die tijd, maar Hij gaf hem ook rijkdom, waar hij niet om had gevraagd, meer dan al zijn tijdgenoten. Zo werd zijn koningschap dus gevestigd, in de hoofdstukken 1 tot en met 4.

14

Salomo's bouwprojecten en afval

Daarna beschrijven de hoofdstukken 5 tot en met 9 veel van de bouwprojecten die Salomo uitvoerde. De tempel was daarvan het belangrijkste. Maar hij voerde ook heel wat andere openbare werken uit en bouwde allerlei gebouwen die bij name worden genoemd, en er worden dingen beschreven die hij deed. Hij was vooral beroemd om zijn bouwprojecten. De tempel die hij bouwde, was natuurlijk een van de zeven wereldwonderen van de oudheid. Die tempel en de andere projecten worden beschreven in de hoofdstukken 5 tot en met 9.

Dan is er een hoofdstuk gewijd aan hoe wijs Salomo was en hoe onder de indruk vooral de koningin van Sjeba en alle anderen waren, hoofdstuk 10. Vervolgens gaat hoofdstuk 11 erover hoe Salomo van de Heere afvallig werd doordat hij te veel vrouwen uit vreemde volken nam en hun godsdiensten in Jeruzalem meer ruimte gaf dan hij zou moeten doen. Hij bouwde tempels voor hun goden en godinnen, enzovoort. Zo zegt de Bijbel:

Hij had zevenhonderd vrouwen — vorstinnen — en driehonderd bijvrouwen. Zijn vrouwen deden zijn hart afwijken. Het was in de tijd van Salomo's ouderdom dat zijn vrouwen zijn hart deden afwijken, achter andere goden aan, zodat zijn hart niet volkomen was met de HEERE, zijn God, zoals het hart van zijn vader David,

1 KONINGEN 11:3-4

Dan wordt hij een slechte man. Salomo wordt een slechte man. God stuurt een profeet om hem te vertellen dat hij het koninkrijk helemaal zal verliezen. Of in elk geval tien van de stammen. Het wordt duidelijk dat een voorman van een van zijn werkploegen, een man die Jerobeam heet, degene zal zijn die hem opvolgt als heerser over die tien stammen. Daarom probeert Salomo hem te doden, maar hij ontkomt naar Egypte en blijft daar tot na de dood van Salomo. Aan het eind van hoofdstuk 11 zien we dat Salomo sterft.

15

De rijksscheuring en opkomst van afgoderij

Van 1 Koningen 12 tot en met 2 Koningen 17 hebben we wat je het verdeelde koninkrijk zou kunnen noemen. Dat is het tweede grote gedeelte van deze boeken. We hebben de regering van Salomo, de eerste elf hoofdstukken, en dan hebben we het verdeelde koninkrijk. Het begint in hoofdstuk 12 met de opstand van de tien stammen tegen Rehabeam. Daarna komt de opkomst van de afgoderij in het noordelijke koninkrijk, wanneer Jerobeam daar de eerste koning wordt. Hij richt gouden kalveren op in Dan en Bethel om alternatieve plaatsen van aanbidding te bieden, zodat zijn volk niet naar Jeruzalem zal gaan, waar Rehabeam regeerde. Hij wilde niet dat ze teruggingen naar Juda en zich weer onder het huis van David verenigden. Daarom bouwde hij alternatieve heiligdommen met deze gouden kalveren. Dat was in die tijd het begin van de afgoderij in het noordelijke koninkrijk.

Dan hebben we in hoofdstuk 13 van dit gedeelte een profeet van wie de naam niet wordt genoemd. Hij komt en spreekt een heel opmerkelijke profetie uit. Hij voorzegt de regering van Josia en noemt hem bij naam, honderden jaren voordat Josia geboren wordt. Hij doet een specifieke voorspelling over iets wat Josia zou doen, en wat Josia later ook deed. Hij vervloekt een heidens altaar dat Jerobeam had opgericht. Er is dat vreemde verhaal over de oudere profeet die over hem hoort en hem misleidt. Dat staat allemaal in dat hoofdstuk. Het is een vreemd verhaal. We zullen het later natuurlijk uitvoeriger bekijken.

Dan hebben we in de hoofdstukken 14 tot en met 16 in wezen een opeenvolging van koningen van het noordelijke en het zuidelijke koninkrijk, totdat we bij Achab komen. Achab is belangrijk genoeg om het verhaal de rest van 1 Koningen bij hem te laten stilstaan. Van hoofdstuk 17 tot het einde van het boek gaat het vrijwel helemaal over de regering van Achab. Hij sterft aan het einde van hoofdstuk 22. Achab is dus belangrijk, maar hij is belangrijk omdat hij slecht is. Hij is buitengewoon slecht.

Hij trouwt met Izebel, een prinses uit Fenicië en een aanbidster van Baäl. Ze is een akelige vrouw en een overheersende vrouw, en hij was een man die zich gemakkelijk liet overheersen. Hij was een slechte koning, deels doordat hij een zwakke koning

zonder ruggengraat was. Waarschijnlijk aanbad hij zelf Baäl, waarschijnlijk graag genoeg. Maar hij zou de Baälaanbidding waarschijnlijk niet aan het land hebben opgelegd zoals zijn vrouw dat deed. Zij voerde daadwerkelijk een zuivering uit tegen alle profeten van Jahweh en nam profeten van Baäl op in de hofhouding van het koningspaar. Ze lieten zich dus door profeten van Baäl adviseren. Ze probeerde de aanbidding van Jahweh in Israël te verbieden. Ze vormde in haar tijd een heel grote bedreiging voor het geloof in God in Israël. Daarom worden daar zoveel hoofdstukken aan besteed.

16

Elia en Elisa in het verdeelde koninkrijk

In die context verschijnt de profeet Elia. Hij komt en kondigt aan dat er een droogte zal zijn totdat hij anders zegt. Dan vlucht hij en houdt hij zich schuil, want Izebel is een gevaarlijke vrouw. Ze heeft in feite een bevel tot zijn arrestatie uitgevaardigd en een prijs op zijn hoofd gezet. Zo hebben we Elia in hoofdstuk 17, en zijn bediening gaat door tot de dood van Achab in hoofdstuk 22. De hoofdstukken 17 tot en met 22 van 1 Koningen richten zich op de bediening van de profeet Elia. Een andere profeet, die Micha heet, speelt ook een belangrijke rol in het laatste hoofdstuk van Achabs leven.

Daarmee komen we aan het einde van 1 Koningen. Maar het verdeelde koninkrijk wordt verder behandeld in de volgende hoofdstukken, aan het begin van 2 Koningen. Aan het begin van 2 Koningen wordt koning Ahazia van Israël door de profeet Elia veroordeeld, en die koning sterft. Dat is in wezen het laatste optreden van Elia. In hoofdstuk 2 wordt hij in een wervelwind in de hemel opgenomen, kennelijk levend. Elisa, zijn dienaar, wordt zijn opvolger. De bediening van Elisa komt centraal te staan in de hoofdstukken 2 tot en met 8.

In deze hoofdstukken, die zich richten op de bedieningen van Elia en Elisa, wordt heel, heel weinig aandacht besteed aan de politiek, aan de koningen. Deze koningen, vooral Achab, spelen een belangrijke rol in het verhaal. Maar er zijn allerlei andere activiteiten van Elia en Elisa die niets met het koningshuis te maken hebben. Het gaat gewoon over dingen die ze met andere mensen op andere plaatsen doen, enzovoort, en over hoe God hen gebruikt. Dat is het geval in de hoofdstukken 2 tot en met 8.

Elisa sterft pas in hoofdstuk 13. Maar na hoofdstuk 8 verdwijnt hij uit beeld totdat zijn laatste woorden en zijn dood in hoofdstuk 13 worden vermeld. De hoofdstukken 2 tot en met 8 richten zich op de bediening van Elisa.

17

Jehu's zuivering en de val van Israël

Veelzeggend is dat we in de hoofdstukken 9 tot en met 10 een opstand hebben tegen het huis van Omri, tegen Achab en zijn nageslacht, door een van zijn generaals, Jehu. Eigenlijk stuurde Elisa of de profeet Elia een van de minder vooraanstaande profeten om Jehu te gaan zalven toen hij nog een legeraanvoerder was, en te zeggen:

Zo zegt de HEERE: Ik heb u tot koning over Israël gezalfd.

2 KONINGEN 9:3

Jehu ging daar graag op in. Hij ging Izebel doden. Achab was al dood, maar Izebel was er nog. Hij doodde de zoon van Achab, die koning was, en doodde ook iedereen van koninklijke afkomst die hij te pakken kon krijgen. Helaas ook enkele leden van het koningshuis van Juda. In elk geval hadden enkele leden van de koninklijke familie van Juda de pech dat ze juist op bezoek waren bij de koning van Israël, en zij werden door Jehu gedood. Daarna doodde Jehu alle profeten van Baäl. Jehu's opstand en zuivering waren heel bloedig, en die beslaan de hoofdstukken 9 en 10 van 2 Koningen.

Dan hebben we in hoofdstuk 11 het interessante verhaal van Athalia, die de dochter van Izebel is en door haar huwelijk tot de koninklijke familie van Juda is gaan behoren. Izebel is de koningin van het noordelijke koninkrijk, maar haar dochter Athalia trouwt met de zoon van Josafat en komt zo in het koningshuis van Juda terecht. Ze maakt gebruik van de crisis in het noorden en van Jehu's zuivering, en ze doodt al haar eigen kleinkinderen. Ze slacht ze allemaal af, zodat ze zichzelf tot koningin kan maken en geen rivalen voor de troon heeft. Zo greep ze dus de macht en regeerde ze een tijdlang, en daarna werd ze afgezet en gedood.

In de hoofdstukken 12 tot en met 16 hebben we eigenlijk alleen een reeks koningen in Israël en Juda. Allemaal slechte koningen, op een paar goede in Juda na. Dan hebben we in hoofdstuk 17 de val van het noordelijke koninkrijk door Assyrië. Dat is het einde van dat tweede deel van de boeken Koningen, het verdeelde koninkrijk.

18

Juda's hervormingen en ondergang

De hoofdstukken 18 tot en met 25, de rest van 2 Koningen, gaan over het overgebleven koninkrijk Juda. Een deel ervan is heel bemoedigend, want het begint met de regering van Hizkia, die een godvruchtige regering is. Die beslaat drie hoofdstukken, 18, 19 en 20, en dat is iets positiefs. Dan is er de goddeloze regering van zijn zoon Manasse en van Manasses zoon Amon, die in hoofdstuk 21 wordt behandeld.

In hoofdstuk 22 tot en met hoofdstuk 23, vers 30, hebben we Josia en zijn hervormingen. Hij was een goede koning, net als Hizkia. Hij kende de wet eigenlijk niet, totdat hij begon aan een project om de tempel schoon te maken en op te knappen. Die was in verval geraakt. Tijdens dat project ontdekte de priester Hilikia enkele boekrollen, blijkbaar in een van de vertrekken van de tempel. Ze wisten niet wat het waren. Het bleek het boek Deuteronomium te zijn, maar ze hadden de wet blijkbaar al generaties lang niet gezien. Ze wisten niet eens wat het was.

Toen de priester het boek Deuteronomium vond, wist hij niet eens wat hij had gevonden. Toen hij erin begon te lezen, besepte hij dat dit iets belangrijks was, en dus bracht hij het naar Josia. Josia las het en besepte dat Juda onder de vloek van God lag vanwege hun afgoderij. Dus bekeerde hij zich namens het volk en begon hij ingrijpende hervormingen door te voeren, waarbij hij vrijwel alle afgoderij in Juda uitroeide. Dat was iets waar God volgens de Bijbel heel blij mee was.

Maar er staat wel dat het te weinig en te laat was. Het was in feite heel ingrijpend en heel grondig, maar het was niet iets wat de harten van het volk won. Een goede heerser kan goede wetten maken en allerlei slecht gedrag verbieden en uitbannen. Maar als het volk niet achter hem staat, zullen ze zodra hij er niet meer is weer terugvallen in hun oude gewoonten. Dat is zo ongeveer wat er gebeurde toen Josia

stierf. Van zijn kant was de hervorming oprecht, maar wat het geweten van het volk betreft was die oppervlakkig. Helaas bracht die geen blijvende gerechtigheid onder het volk tot stand.

Dan hebben we in hoofdstuk 23, vers 31, tot en met hoofdstuk 24 de laatste paar heersers van Juda, die allemaal slecht zijn. Dat leidde tot de verwoesting van Jeruzalem en van de tempel, en tot de wegvoering van de inwoners van Jeruzalem in ballingschap door Nebukadnezar, de koning van Babel. Dat staat in hoofdstuk 25. De laatste paar verzen van hoofdstuk 25 zijn een epiloog, waarin de geestelijke betekenis van dit alles wordt samengevat. Zo ziet de indeling van het boek eruit. Zo is het in delen verdeeld.

Om verder te lezen

Alle bijbelteksten die in deze lezing aan bod komen, in de volgorde waarin ze gebruikt zijn.

- 1 Koningen 12:4
- 1 Samuel 3:1
- 1 Koningen 11:3-4
- 2 Koningen 9:3

Lezing © Steve Gregg / The Narrow Path. Nederlandse vertaling © 2026 Vers voor Vers. De bijbeltekst in deze uitgave is ontleend aan de Bijbel in de Herziene Statenvertaling, © 2010/2016 Stichting HSV.